

Патріотичне виховання у контексті формування гуманітарної освіченості фахівців нового покоління

Статтю присвячено дослідженню особливостей патріотичного виховання у контексті формування гуманітарної освіченості фахівців нового покоління; на засадах вивчення мети і змісту патріотичного виховання проаналізовано особливості і шляхи покращення формування гармонійно-розвинутої особистості із урахуванням викликів і пріоритетів сьогодення; зроблено висновки про те, що єдність професійної та гуманітарної підготовки фахівців нового покоління стає однією із найважливіших вимог до освіти.

Ключові слова: патріотичне виховання, гуманітарна освіта, молодь, фахівець нового покоління, особистість.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розбудова незалежної Української держави неможлива без оновленої національної освіти, розробки прогресивних технологій, гуманізації, диференціації та інтеграції навчання, науково обґрунтованої системи патріотичного виховання майбутніх громадян ХХІ століття, тому на сучасному етапі становлення правової демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського співтовариства дедалі більшої гостроти набуває проблема відтворення у суспільстві духовної, високоморальної особистості – творця власного майбутнього, гуманіста, громадянина-патріота, фахівця нового покоління.

Загальний сенс патріотичного виховання полягає у систематичному цілеспрямованому впливі на свідомість, волю та поведінку молодої людини з метою формування цілісної громадянської позиції, що ґрунтується на високих морально-етичних ідеалах, цілях, переконаннях та норм поведінки, самосвідомості особистості.

У сучасних умовах всесвітньої глобалізації економіки одним із центральних завдань, що ставляться перед освітою, є підготовка фахівців високого рівня. Особлива роль у вирішенні цієї проблеми відводиться гуманітарній підготовці в силу її важливих функцій у сфері формування фундаментальних основ, що надають змогу розширити світогляд фахівця, розвинути духовність особистості, сформувати творчу й ініціативну особистість, патріота, здатного до ефективної діяльності [5, с. 5-13]. Освіта на сучасному етапі розвитку суспільства покликана надати пріоритети вихованню патріотизму як складнику світогляду молодої людини та її ставленню до рідної країни, національних святинь, почуттю відповідальності за її незалежність, збереженню матеріальних і духовних цінностей.

Важливу роль у вирішенні цих завдань належить гуманітарним наукам, які, формуючи цілісне уявлення про загальнолюдські духовно-культурні цінності, надбання та проблеми, формують розуміння національних пріоритетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній науці окремі аспекти патріотичного виховання розробляють О. Бандура, Н. Волошина, А. Капська, В. Неділько, Є. Пасічник, Б. Степанишин. Досліджувана проблема ґрунтовно описана у наукових працях філософів, психологів та педагогів І. Беха, І. Бичка, Ю. Бромля, Й. Вироста, О. Вишневського, О. Докукіної, В. Жмири, І. Зязюна, І. Кас'янова, В. Кременя, С. Кримського, В. Кузя, І. Кураса, Ю. Римаренка, Ю. Руденка, З. Сергійчука, О. Сухомлинської, М. Стельмаховича, М. Пірена, В. Табачковського, Г. Філіпчука, К. Чорної та інших, які безпосередньо чи опосередковано розкриваються певні аспекти процесу виховання національно-патріотичної самосвідомості особистості.

Останнім часом усе ширшого значення набуває питання дослідження гуманітаризації і гуманізації освіти, які розглядалися у працях Н. Карлова, М. Кагана,

Н. Матяш, В. Розина, М. Ретивих, Е. Семенова, Ю. Сенько, В. Симоненко, К. Цейкович та інших. Серед українських дослідників, які вивчали гуманітарну освіту, передусім потрібно звернути увагу на В. Годлевську, С. Дичковського, О. Дольську, І. Доннікову, Г. Касяновича, М. Лукашевича, І. Макарову, З. Макарова В. Моторіну, О. Проказу, та ін.

Наше дослідження спирається на наукові праці провідних учених сучасності: В. Андрущенко, А. Беляєвої, М. Добрускіна, Г. Кругликова, Н. Крилової, Н. Ничкало, С. Ніколаєнка та інших. У працях науковців висвітлюються теоретико-методологічні питання розвитку професійної освіти, її гуманізації та гуманітаризації, нові технології, спрямовані на забезпечення реалізації людинотворчої функції освіти [4, с. 118-123].

Метою статті є аналіз наявних наукових підходів до визначення сутності та ролі патріотичного виховання в системі сучасної професійної освіти, а також розкрити інноваційні підходи до формування гуманітарної освіченості фахівця нового покоління.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогодні існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в молоді комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру. Саме тому в умовах оновлення системи національної освіти перед педагогічною наукою постали завдання демократизації навчально-виховного процесу, докорінних змін у підготовці фахівців нового покоління, звернення належної уваги на громадянське та патріотичне виховання молоді, формування людини гармонійної, всебічно розвиненої тощо. У зв'язку з цим роль патріотичного виховання у навчальному закладі як важливого чинника у процесі формування висококваліфікованого й високоморального фахівця, гармонійної, цілісної, патріотично спрямованої, громадсько-активної особистості стала предметом широкого обговорення [10, с. 198-201].

Сьогодні головною ідеєю філософії освіти, на думку науковців, є посилення гуманітарної складової у підготовці фахівців будь-якого профілю, адже гуманітарна освіта здатна оберігати людину від технократизму й примітивного прагматизму, підвищувати творчий потенціал та життєстійкість особистості [4, с. 118-123]. Безумовно, гуманітарний компонент освіти, через який власне здійснюється гуманітаризація та гуманізація, традиційно відповідає за формування гармонійно-розвинутої особистості, культури, моральності, створення умов для соціалізації особистості, надання можливості для творчого пошуку фахівця нового покоління, зростання перспективи його самореалізації. Крім того, викладання гуманітарних дисциплін, на нашу думку, не повинно зосереджуватись лише на розширенні загальноосвітніх знань молоді, а повинно мати тісний зв'язок із профільними дисциплінами, забезпечуючи таким чином чітку орієнтацію на майбутню фахову діяльність, що надасть можливість випускникам використовувати набуті гуманітарні знання безпосередньо у сфері своєї професійної діяльності. Професіоналізація гуманітарних знань сприятиме позбавленню їх абстрактності, віддаленості від фаху, демонструватиме їх практичну значущість для професії [6, с. 5-13].

Гуманітарна освіта має національно-патріотичний характер. Виховний процес враховує, що сучасному суспільству потрібні фахівці, які володіють не тільки рисами які традиційно є притамані українцям, але й такими, які в складних умовах могли б забезпечити розбудову держави.

Саме тому, важливою функцією гуманітарної освіти є виховання у молоді високих гуманістичних якостей: людяності, поваги до людей, доброзичливості, людської гідності, патріотизму. Гуманітарна освіта спрямована на збереження та зміцнення традицій єдності поколінь. Вона базується на визнанні цінностей кожної людини, свободі вибору, захисті права особистостей на власний спосіб самореалізації.

Сьогодні зумовлює новий підхід до організації, змісту і методів навчання та виховання майбутніх фахівців. Важливе значення має формування якісно нової особистості фахівця нового покоління із урахуванням тих невідкладних завдань, що їх розв'язує незалежна Україна відповідно до нових запитів та потреб суспільства.

У сучасній парадигмі української освіти гостро стоїть проблема виховання цілісної особистості, здатної реалізувати свій потенціал, бути суб'єктом своєї життєдіяльності і стратегії власної долі. Аналізуючи духовно-моральний стан українського суспільства, можна дійти висновку, що він викликає глибоке занепокоєння. Руйнація усталених духовно-моральних та патріотичних цінностей є наслідком прагматизації життя, нехтування правових, соціальних норм, що за своїми масштабами становить глобальну соціальну проблему. Ось чому основним завданням сучасного освітньо-виховного процесу є не тільки сформувати необхідні знання, а в першу чергу – інтелектуально розвинути, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя [5, с. 180-188].

Таким чином, аналізуючи сутність патріотичного виховання, слід відзначити, що воно включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти.

Система освіти має готувати особистість, яка не лише вмє жити в громадянському суспільстві і правовій державі, а й створювати їх. Адже лише вільна й освічена людина, котра відчуває, що її поважають, може бути корисною в умовах інтелектуалізації будь-якого виду професійної діяльності.

Державотворчі процеси сучасного українського суспільства вимагають розвитку духовної культури, виховання національної свідомості та патріотичних почуттів у молоді. Саме це завдання має виконувати освіта через гуманітарну підготовку, бо «...гуманітарна підготовка розглядається як найважливіший засіб виховання у молоді цивільної зрілості, високої моральності, національної самосвідомості, а також як засіб гуманізації освіти, що сприяє формуванню освічених фахівців, здатних вирішувати задачі з урахуванням загальнолюдських інтересів» [1, с. 267].

В. Сухомлинський підкреслював, що виховання в широкому розумінні цього слова – це багатогранний процес духовного збагачення й оновлення і тих, кого виховують, і тих, хто виховує. Він розумів виховання як самостійну бажану соціальну дію. Виховання молоді має поєднувати виховання потреб нації, держави, людської цивілізації і особистості.

Відзначимо, що формування фахівця-патріота – це не просто передача знань, практичних умінь і навичок, а відповідальна й важка справа. Це передусім виховання розуму, формування світогляду, переконань, моральних цінностей і принципів, естетичних смаків і вподобань, тобто, як писав В. Сухомлинський, – «це копітке різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя людини» [9, с. 283-582]. Він зазначав «виховання громадянина патріотом – це гармонія розуму, думки, ідей, почуттів, духовних поривів, вчинків» [9, с. 283-582].

На сучасному етапі розвитку європейська освіта спрямована на утвердження демократії і гуманізму, що передбачає формування у молодих людей таких якостей, як толерантність, активна громадянська позиція, пріоритетність загальнолюдських цінностей. Саме тому, гуманітарна освіченість фахівця нового покоління – це грамотність, доведена до суспільно і особистісно необхідного максимуму, яка припускає наявність досить широкого кругозору з найрізноманітніших питань життя людини і суспільства. Зокрема, разом з тим, вона передбачає і досить певну вибірковість за глибиною проникнення і розуміння тих чи інших питань. Таким чином, професійно зорієнтована освіченість має будуватися на широкій загальноосвітній основі.

Тільки всебічно і гармонійно розвинутий, збагачений різноманітними культурними цінностями фахівець може внести значний вклад у розвиток і вдосконалення сучасного суспільства, у професійну культуру. При цьому він здатен на високому морально-професійному рівні ставити і виконувати соціально значущі завдання у професійній діяльності, виявляючи динамічність і готовність до вирішення актуальних проблем, особистісну зацікавленість у результативності та ефективності індивідуальної та колективної праці [8, с. 7].

Очевидним є той факт, що єдність професійної та гуманітарної підготовки фахівців нового покоління стає однією із найважливіших вимог до освіти. До головних структурних елементів гуманітарної освіти належать: світоглядно-філософська, культурологічна та філологічна, соціально-політична, соціологічна та патріотична складові, історична, етична й естетична освіта, українознавча підготовка, еколого-природнична, економічна та правова освіта, психолого-педагогічна підготовка, система знань і навичок, що забезпечують здоровий спосіб життя.

Теорія та практика впровадження в життя концепції гуманізації освіти підтверджує: гуманітарна освіта має бути невід'ємною складовою навчально-виховного процесу, оскільки, ґрунтуючись на ідеях гуманізму як світогляді, визначає стиль життя, мислення, якість фахової підготовки [3, с. 24-33].

Освіта та виховання – це засіб формування знань, світогляду і віри, мудрості і високої свідомості, доброчесності та культури. Головною домінантою патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Органічне поєднання навчання та виховання у навчальному закладі дає можливість забезпечити підготовку висококваліфікованих спеціалістів, молодь, свідомо діючу, морально зрілу, соціально не байдужу, адже ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна та національно свідомою людиною, яка наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, здатна до саморозвитку та самовдосконалення.

Гуманітарна освіта повинна сформувати у фахівця нового покоління потребу у безперервній освіті, у розвитку своєї загальної культури тощо. Адже, метою гуманітарної освіти є формування у особистості комунікативної та інформаційної компетентностей, правової свідомості, естетичності, толерантності, патріотизму та ін. Все це дає можливість особистості найбільш повно проявити свої здібності в професійній і життєвій кар'єрах. У свою чергу, мета та завдання національно-патріотичного виховання досягаються через глибоке та всебічне оволодіння особистістю змістом освіти і соціально-етичними нормами міжособистісного та міжнаціонального спілкування.

Роль освіти в добу глобалізації та продовження розвитку сучасних технологій спонукає до утвердження її нового змісту та функцій на засадах гуманітаризації знання, адже його джерелом є зростання важливості і значення інтелекту та інформованості людини і суспільства.

Саме тому, оптимальне використання людських ресурсів можливе лише за умови високої культури професійної діяльності, адже професіонал повинен бачити у своїй вузькій спеціалізації не лише технічний, але й людський сенс, місце і роль своєї діяльності в межах суспільного цілого. І від усвідомлення зв'язку конкретних форм професійної діяльності з громадськими цілями народжуватиметься відчуття повноти і гармонії життя, буде формуватися розуміння суспільного призначення індивідуального існування [4, с. 118-123].

Без гуманітаризації освіти підготовка високопрофесійного спеціаліста неможлива, оскільки навіть у самому терміні закладено людське єство, яке регулюється природними потребами самої людини. «Гуманітарний – (лат. *humanitas* – людська природа, освіченість; людство) – такий, що має відношення до свідомості людини й людського суспільства» [2, с. 76].

Гуманістичний характер виховання передбачає побудову всього його змісту й форм на основі глибокого розуміння вихователем природи вихованця, його індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості молодої людини, турботи про її гармонійний розвиток.

Успішна діяльність фахівців нового покоління багато в чому визначається не тільки високим рівнем навчання і отриманої освіти, а й рівнем розвитку його духовно-моральної та соціально-психологічної культури. Гуманітарна освіченість молодого фахівця підвищує

ефективність його професійної та соціальної міжособистісної комунікації, активізує інтелектуальну діяльність, збагачує професійну свідомість універсальним культурно-історичним досвідом всього людства, сприяє морально-психологічній захищеності [7, с. 24-26].

Сучасні зміни диктують необхідність формувати адаптовану до життя особистість. Саме тому, ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідома людина, наділена глибокою громадянською відповідальністю, інтелектуально-творчими, фізичними, професійними і духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю й ініціативністю.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Патріотизм – це поєднання знань, почуттів і дій. Таким чином, патріотичне виховання не протиставляється, а органічно доповнює професійну підготовку фахівця нового покоління.

Патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління, головною метою якого є набуття молодими громадянами соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

Отже, зазначимо, що поєднання гуманітарної освіченості з професійною кваліфікацією майбутніх спеціалістів – одна з найактуальніших проблем освіти. Саме тому, ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно та патріотично свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин-фахівець, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Джерела та література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О.Воропай – К.: Оберіг, 1991. – 447 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К.: Либідь, 1997 – 375 с.
3. Коваль П. М. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні гармонійно розвиненої особистості студентів ВТНЗ з використанням художніх засобів / П. М. Коваль // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Харків: НТУ ХПІ, 2011. – Вип. 28 (32). – С. 24-33.
4. Коломієць О. Б. Формування гуманітарної культури майбутнього фахівця у контексті сучасних освітніх завдань / О. Б. Коломієць // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: РВЦ Софія, 2007. – С. 118-123.
5. Куріто О. В. Аксиологічні орієнтири філософії освіти сучасного українського соціуму / О. В. Куріто // Вісник Донецького національного університету. Серія. Гуманітарні науки. – 2012. – № 2 (54). – С. 180-188.
6. Оршанський Л. В. Професійна спрямованість гуманітарної підготовки як педагогічна проблема сучасності / Л. В. Оршанський // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – Вип. 5. – С. 5-13.
7. Руднева І. С. Реферат як одна із форм організації самостійної роботи студентів гуманітарних закладів освіти / І. С. Руднева // «Україна наукова»: Матеріали десятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 24-26 грудня 2013 р.) – К.: ТОВ ТК Меганом, 2013. – С. 24-26.
8. Соколков Е. А. Методология культурного самоопределения формирующейся личности специалиста-гуманитария / Е. А. Соколков, Н. Е. Буланкина // Опыт философского осмысления. – М.: Университетская книга, 2011. – 232 с.

9. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. школа, – 1977. – Т. 3. – С. 283-582.
10. Шутак Л. Б., Навчук Г. В. Методологічні підходи до гуманітарної підготовки майбутніх медиків / Л.Б. Шутак, Г. В. Навчук // Буковинський медичний вісник. – 2014. – Том 18, № 1 (69). – С. 198-201.

References

1. Voropaj O. Zvychai nashoho narodu. Etnohrafichnyj narys / O.Voropaj – K.: Oberih, 1991. – 447 s.
2. Honcharenko S. U. Ukrayinskyj pedahohichnyj slovnyk / S. U. Honcharenko – K.: Lybid, 1997 – 375 s.
3. Koval P. M. Rol humanitarnyh dyscyplin u formuvanni harmonijno rozvynenoyi osobystosti studentiv VTNZ z vykorystannjam hudozhnih zasobiv / P. M. Koval // Problemy ta perspektyvy formuvannya nacionalnoyi humanitarno-tehnichnoyi elity: zb. nauk. pr. / red. L. L. Tovazhnyanskyj, O. G. Romanovskij. – Kharkiv: NTU KhPI, 2011. – Vyp. 28 (32). – S. 24-33.
4. Kolomiyets O. B. Formuvannya humanitarnoyi kultury majbutnogo fahivtsya u konteksti suchasnyh osvithnih zavdan / O. B. Kolomiyets // Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny / Hol. red.: Martynyuk M.T. – Uman: RVCz Sofiya, 2007. – S. 118-123.
5. Kurito O. V. Aksiolohichni oriyentyry filosofiyi osvity suchasnoho ukrayinskoho sotsiumu / O. V. Kurito // Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Seriya. Humanitarni nauky. – 2012. – № 2 (54). – S. 180-188.
6. Orshanskyj L. V. Profesijna spryamovanist humanitarnoyi pidhotovky yak pedahohichna problema suchasnosti / L. V. Orshanskyj // Visnyk Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. – 2010. – Vyp. 5. – S. 5-13.
7. Rudnyeva I. S. Referat yak odna iz form orhanizaciyi samostijnoyi roboty studentiv humanitarnyx zakladiv osvity / I. S. Rudnyeva // «Ukrayina naukova»: Materialy desyatoi Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi (m. Kyiv, 24-26 hrudnya 2013 r.) – K.: TOV TK Mehanom, 2013. – S. 24-26.
8. Sokolkov E. A. Metodologiya kulturnogo samoopredeleniya formiruyushcheyshya lichnosti spetsialista-gumanitariya / E. A. Sokolkov. N. E. Bulankina // Opyt filosofskogo osmysleniya. – M.: Universitetskaya kniga. 2011. – 232 s.
9. Suhomlynskyj V. O. Narodzhennya hromadyanyna / V. O. Suhomlynskyj // Vybr. tv.: U 5 t. – K.: Rad. shkola, – 1977. – Т. 3. – С. 283-582.
10. Shutak L. B., Navchuk H. V. Metodolohichni pidhody do humanitarnoyi pidhotovky majbutnih medykiv / L.B. Shutak, H. V. Navchuk // Bukovynskyj medychnyj visnyk. – 2014. – Том 18, № 1 (69). – С. 198-201.

Кульчицкий В. И. Патриотическое воспитание в контексте формирования гуманитарной образованности специалистов нового поколения. Статья посвящена исследованию особенностей патриотического воспитания в контексте формирования гуманитарной образованности специалистов нового поколения; на основе изучения целей и содержания патриотического воспитания проанализированы особенности и пути улучшения формирования гармонично-развитой личности с учетом вызовов и приоритетов сегодняшнего дня; сделаны выводы о том, что единство профессиональной и гуманитарной подготовки специалистов нового поколения становится одним из важнейших требований к образованию.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, гуманитарное образование, молодежь, специалист нового поколения, личность.

Kulchytskyj V. J. Patriotic education in the context of formation of new generation experts' liberal education. The article studies the characteristics of patriotic education in the context of liberal education of professionals of a new generation; based on the study of the purpose and content of patriotic education of the peculiarities and ways to improve the formation of harmoniously developed personality, taking into account the challenges and priorities of today; it is concluded, that the unity of professional and liberal training of a new generation is one of the most important requirements for education.

Key words: patriotic education, liberal training, youth, new generation expert, personality.